

ФО утворені за моделлю підрядного словосполучення та приєднання до нього об'єктного дієслова. Основою є предметний фразеологізм.

У складі фразеологічної моделі «дієслово + предметний фразеологізм» прикметник не бере участі у творенні нового фразеологічного значення, оскільки він входить до складу предметної одиниці. Наприклад: *чужі руки* [8, с. 771], *птах низького польоту* [9, с. 404], *верства келебердянська* [Там само, с. 348].

Отже, можемо зробити висновки: прикметники у складі просторових ФО проходять декілька етапів семантичних трансформацій; компонент-прикметник може зумовлювати належність ФО до певних семантичних груп, впливати на диференціацію індивідуального фразеологічного значення. У складі ФО локативності компонент-прикметник є достатньо продуктивним фразеотвірним засобом. Процесуальні поля локативності мають відкриту моделювальну систему, тобто не обмежені у новотворах. Крім того, нові ФО марковані індивідуальною модальною, оцінною кваліфікацією.

Бібліографічні посилання

1. **Іванова І. Б.** Стереотипи мовленнєвої діяльності у фразеології: архетипи або відчуження / І. Б. Іванова // Мова і культура. – К., 2008. – Вип. 10. – Т. 3. – С. 13–17.
2. **Логинова О. В.** Фразеологические возможности компонентов-прилагательных / О. В. Логинова // Фразеология в аспекте науки, культуры, образования : сб. науч. ст. – Челябинск, 2001. – С. 80–82.
3. **Потебня А. А.** Мысль и язык / А. А. Потебня. – К. : СИНТО, 1993. – 191 с.
4. **Телия В. Н.** Русская фразеология : семант., прагмат. и лингвокультуролог. аспекты / В. Н. Телия. – М. : Языки рус. культуры, 1996. – 286 с.
5. **Ужченко В. Д.** Фразеологія сучасної української мови : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / В. Д. Ужченко, Д. В. Ужченко. – К. : Знання, 2007. – 494 с.
6. **Чепасова А. М.** Фразеология русского языка : [книга для юношества] / А. М. Чепасова. – Челябинск : ЧГПУ, 1993. – 215 с.
7. **Дубровський С. В.** Московсько-українська фразеологія / С. В. Дубровський. – К., 1917. – 147 с.
8. Фразеологічний словник української мови. – К. : Наук. думка, 1993. – 984 с.
9. Шкільний словник української мови: синоніми, антоніми, омоніми, пароніми, фразеологізми / уклад. Т. К. Співак. – Х. : Весна, 2008. – 432 с.

Надійшла до редколегії 12.02.15

УДК 811.161.2:81'276.6:34

Н. В. Руколяньська

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

ПОЛІСЕМІЯ В ТЕРМІНОЛОГІЇ КРИМІНАЛЬНО-ПРОЦЕСУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Досліджено явище полісемії у сучасній українській термінології кримінально-процесуального права, проаналізовано основні типи багатозначних лексем, що функціонують у субмові зазначеної галузі, виявлено джерела їх виникнення та особливості функціонування.

Ключові слова: полісемія, правнича термінологія, кримінально-процесуальна термінологія, метонімія, метафора, зовнішня полісемія, внутрішня полісемія.

Руколянская Н. В. Днепропетровский государственный университет внутренних дел. **ПОЛИСЕМИЯ В ТЕРМИНОЛОГИИ КРИМИНАЛЬНО-ПРОЦЕССУАЛЬНОГО ПРАВА УКРАИНЫ**

Исследовано явление полисемии в современной украинской терминологии уголовно-процессуального права, проанализированы основные типы многозначных лексем, функционирующих в субязыке указанной отрасли, выявлены источники их возникновения и особенности функционирования.

Ключевые слова: полисемия, юридическая терминология, уголовно-процессуальная терминология, метонимия, метафора, внешняя полисемия, внутренняя полисемия.

Rukolyanskaya N. V. Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. **POLYSEMY IN TERMS OF CRIMINAL AND PROCEDURAL LAW OF UKRAINE**

As law rules are objected by language means, studying relations between the language and law that are the important forms of cultural realization is urgent and topical. The aim of the article is to find and describe polysemy in the modern terminology of Ukrainian criminal and procedural law (CPL). The aim stated needs fulfilment of the following tasks: 1) to determine polysemous terms in the given sublanguage; 2) to figure out reasons of polysemy existing in the terminology of CPL; 3) to determine types of polysemantic lexemes and carry out their linguistic analysis.

So, polysemy of criminal and procedural legal terms can be explained by different causes: ancient origin of legal terms and its intensive development today; different interpretations of the same terms by specialists of different spheres or schools of the field; internal and external polysemy with the obvious leading position of the last; more often it is illustrated by simple terms, namely nouns taken from other fields of law. Along with the specific demonstration of polysemy for the filed studied, general language types are also taken place (metonymy dominates among them). It is explained by the fact that terminology is a part of general language vocabulary.

Key words: polysemy, legal terminology, criminal and procedural terminology, metonymy, metaphor, external polysemy, internal polysemy.

Початок ХХІ століття ознаменувався посиленням процесу інформатизації, універсалізацією та спеціалізацією нових знань [12, с. 40]. Накопичення наукових даних у кожній галузі неодмінно призводить до їх систематизації, завдяки якій визначаються основні поняття, досліджуються теоретичні проблеми термінознавства в контексті сучасних напрямів лінгвістичного аналізу. Особливу увагу фахівців привертають специфічні ознаки терміна як лексичної одиниці, визначення його природи та специфіки функціонування як у загальнолітературній, так і в мові спеціального призначення, і, відповідно, у фаховому тексті, який демонструє мову спеціальності в дії.

Мова права реалізується саме через правовий текст як сучасний спеціальний тип комунікації, специфіка якого полягає передусім у спеціальній сфері застосування. Цей текст має бути: 1) носієм якісної, досконалої у поняттєвому і мовному плані правової інформації; 2) точним, лаконічним у відтворенні змісту; 3) зрозумілим як для передавачів певної правової інформації, так і для тих, хто її приймає, що необхідно для конструктивного діалогу між комунікантами; 4) достатньо інформативним і переконливим для повноцінної та якісної правової діяльності. Однією з особливостей правового тексту є і те, що він має часто доленосне значення у житті людини. Крім того, розвиток права завжди пов'язаний із розвитком мови, що відтворює зміни, які в ній відбуваються. Тому можна сказати, що мова – невід'ємний елемент становлення і розвитку права, оскільки впливає на процеси право- і законотворення.

Оскільки норми права об'єктивуються мовними засобами, то вивчення взаємовідношень між мовою і правом, які є важливими формами реалізації культури, не втрачає своєї актуальності. Висвітлюючи питання нормалізації та впорядкування правничої термінології, неможливо обійти увагою проблему полісемії в різних її субмовах, зокрема кримінально-процесуальній. Посилення інтересу до означеної проблеми обумовлене, в першу чергу, практичними потребами правової

сфери життя українського суспільства: необхідністю забезпечити кодифікованою термінологією повсякденну діяльність адвокатів, суддів, слідчих та ін.

Семантичні та лексико-граматичні процеси в термінології сучасної української мови, зокрема правничої, є об'єктом дослідницької уваги і теоретиків, і практиків, і викладачів вишів. Серед них Н. В. Артикуца [1], С. А. Воробйова, Ю. Є. Зайцев, Н. В. Соломашенко [2], Л. Є. Гапонова [3], Г. С. Онуфрієнко [13; 14], Г. Ю. Пастернак [15], С. А. Толста [18], Л. І. Чулінда [19] та ін.

Мета статті – виявлення й опис полісемії в сучасній термінології українського кримінально-процесуального права (КПП). Поставлена мета вимагає виконання таких **завдань**: 1) виявити у субмові зазначеної галузі права полісемічні терміни; 2) з'ясувати причини появи полісемії у термінології КПП; 3) визначити різновиди багатозначних лексем і провести їх лінгвістичний аналіз. Матеріалом для дослідження обрано тексти статей чинного «Кримінального процесуального кодексу України» (КПК) [7] та Коментар до цього нормативно-правового акта [8].

Питання термінологічної полісемії в різних терміносистемах дослідники об'єктивно вважають одним із найскладніших та найдискусійніших. Це підтверджують окремі матеріали наукових розробок, автори яких описують окреслене явище в різних галузевих терміносистемах, зокрема водного господарства (Л. Д. Малевич), поліграфічній (В. С. Марченко), біологічній (Л. О. Симоненко), садівничій (Л. М. Костенко), кардіологічній (Р. І. Стецюк), маркетинговій (Д. П. Шапран), органічній хімії (Н. А. Цимбал) та ін.

Дослідження полісемії, започатковані з часів античності та середньовіччя, отримали своє продовження в мовознавстві XIX–XX століть, у результаті чого виокремилися три основні напрями у її вивченні. Представники першого (К. С. Аксаков, В. А. Звєгінцев, Р. О. Якобсон та ін.) спробували охопити окремі значення полісемічного слова на основі симетрії мовного знака у так званому «загальному» чи «сукупному» значенні слова, що повністю розчиняє в собі полісемію як семантичне явище. Прихильники другого (Д. М. Овсянико-Куликовський, О. О. Потєбня, Л. В. Щєрба та ін.) не визнають полісемії, яку вони розглядають з погляду мовця (з контекстуальних позицій). За концепцією третього напрямку (з позиції слухача) значення багатозначного слова не створюються контекстом, а зумовлюються та викликаються системою і тому існують поза контекстом (Р. А. Будагов, В. В. Виноградов, Т. П. Ломтєв, М. П. Муравицька та ін.). Враховуючи переваги та недоліки наведених вище напрямів, О. Д. Огуй пропонує поєднати розуміння полісемії з позиції мовця та слухача і розглядати її як мовне явище, що відображується у словниках (з позиції слухача), та як прояв мовлення через текст (з позиції мовця) [11, с. 83–85].

Багатозначність, прояви якої в термінології об'єктивно і закономірно є вужчими, ніж у загальнолітературній мові, з'являється тому, що в системі понять, як зазначає Л. О. Симоненко, є такі, що тісно пов'язані між собою причинно-наслідковими та іншими відношеннями [16, с. 103]. Полісемія, на думку Л. А. Лисиченко, відбиває парадигматичні зв'язки значень слова, наявні у мовній структурі, а полісемічне слово є не що інше, як мікросистема з чіткою організацією складових частин [9, с. 27]. Здатність слова, а отже, і терміна як мовного знака поняття, до багатозначності – невід'ємна властивість мови й основа семасіологічних законів. Це забезпечує мові для її функціонування можливість економії мовних засобів і багатостороннього їх використання. Полісемія термінів, як доводить В. П. Даниленко, природний вияв природних законів розвитку лексики. І хоча її можна стримувати, проте вона знаходитиме вихід у термінологію, що є складовою частиною лексики загальнолітературної мови [5].

Досліджуючи правничі терміни на предмет їхньої одно- та багатозначності, ми зафіксували такі три групи термінологічних одиниць:

1) однозначні в мові права загалом і в мові КПП зокрема (наприклад: *слідчий* – «службова особа органів прокуратури, внутрішніх справ, служби безпеки, податкової міліції, обов'язком якої є провадження досудового слідства» [20, с. 251] та «суб'єкт кримінального процесу, уповноважений провадити досудове (попереднє) слідство» [21, с. 242]);

2) дво- чи багатозначні в мові права та в мові КПП (наприклад: *підозрюваний* – 1) особа, затримана по підозрінню у вчиненні злочину; 2) особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого [7, с. 32] й «особа, затримана за підозрою у скоєнні злочину, або особа, до якої застосовано запобіжний захід до винесення постанови про притягнення її як обвинуваченого» [21, с. 448]);

3) багатозначні в мові права, але однозначні в мові КПП (наприклад: *прокурор* – «1) посадова особа, що стежить за дотриманням і правильним виконанням законів; 2) державний обвинувач на судовому процесі» [17, с. 766] та «суб'єкт кримінального процесу, який здійснює нагляд за додержанням законів органами попереднього слідства, дізнання та оперативно-розшукової юрисдикції, підтримує державне обвинувачення в суді та здійснює представництво інтересів громадян або держави в суді, а також здійснює нагляд при застосуванні примусових заходів, пов'язаних з обмеженням свободи громадян» [8, с. 108]).

У досліджуваних текстах зафіксовано поодинокі приклади полісемічних термінів кримінально-процесуального права. Більшою є група тих, що виявляють двозначність у мові права, проте є однозначними у КПП.

Однією з причин полісемії в термінології галузі є недостатня вивченість і визначеність певних понять, і зокрема нових, що не дає можливості подати їхню чітку й однозначну дефініцію, яка включала б усі їх ознаки, а не лише істотні. Термінологізація відбувається і внаслідок перенесення назви з існуючого предмета чи явища на новий за подібністю (метафора) чи суміжністю (метонімія), які в загальнолітературній мові сприяють створенню образності, а в спеціальній номінації використовуються для утворення нових термінів. Зв'язок зі словом, яке дало ім'я новому термінові, зберігається лише у формі семантичної мотивованості останнього.

Внаслідок метонімічних перенесень найменувань виявляють багатозначність такі базові терміни мови КПП (ті, що позначають вузькоспеціальні поняття кримінально-процесуального права і становлять його ядро), коли:

– результат дії позначають через назву самої дії, наприклад: *виконання вироку* – 1) діяльність суду та інших правозастосовчих органів, яка полягає у практичній реалізації приписів вироку, що набрав законної сили; 2) стадія українського кримінального процесу, яка розпочинається з моменту набрання вироком законної сили і в якій втілюються у життя судові рішення, зафіксовані цим вироком [20, с. 41]; *забезпечення позову* – 1) сукупність заходів, що забезпечують реальність виконання майбутнього судового рішення; 2) одна з гарантій захисту інтересів позивача [Там само, с. 96];

– назву органу позначено через назву дії, для виконання якої він призначений, наприклад: *карний розшук* – 1) комплекс оперативно-розшукових та інших передбачених законом заходів з метою виявлення злочинів та осіб, що їх скоїли, а також виявлення осіб, які переховуються від слідства й суду; 2) система органів МВС України, на які покладено виконання наведених завдань [Там само, с. 127]; *суд* – 1. Державний орган, який розглядає цивільні, кримінальні та деякі адміністративні справи; // Приміщення для судових засідань; 2. Розгляд цивільної

або кримінальної справи; судовий процес, розправа; 3. Судове засідання; 4. Вибірний громадський орган, який розглядає справи про порушення порядку, чинить негідну поведінку і т. ін.; розгляд таких справ; 5. Думка про кого-, що-небудь, оцінка когось, чогось [10, т. 4, 445];

– предмет позначено назвою дії, для виконання якої він призначений, наприклад: *застава* – 1) один із засобів забезпечення зобов'язань у цивільно-правових відносинах; 2) у кримінальному процесі – запобіжний захід, який полягає у внесенні на депозит органу досудового розслідування або суду грошей або передавання їм інших матеріальних цінностей з метою забезпечення належної поведінки чи виконання обумовлених зобов'язань особою, за яку внесено заставу [20, с. 106]. Як показують наведені приклади, за своєю структурою терміни-метоніми можуть бути й однослівними, й багатослівними. Такий різновид багатозначності В. П. Даниленко називає «категорійною багатозначністю» [5, с. 68], оскільки він ґрунтується на тому, що зміст деяких понять складається із ознак, які одночасно належать до кількох поняттєвих категорій (дій і предметів тощо).

Поміж термінів-метафор, які виникають на основі семантичних асоціацій у мисленні людини, нами зафіксовано такі терміни: *розкриття злочину, притягнути до кримінальної відповідальності, порушити кримінальну справу, голова районного суду, затягувати розслідування*.

У терміносистемі КПП група термінів-метонімії значно переважає групу термінів-метафор, що узгоджується із загальнотермінологічною тенденцією, характерною для східнослов'янських мов [Там само, с. 66]. Поява цих типів семантичних процесів призводить до розвитку омонімії, а відмежувати полісемант від омоніма дозволяє наявність значеннєвих зв'язків та генетичної спорідненості.

На багатозначність термінів у правничій термінології звертають увагу й укладачі спеціальних термінологічних словників із різних галузей права: відмінні значення терміна фіксують за порядковими номерами або через крапку з комою і супроводжують тлумаченням. Наприклад: *судове рішення* – 1) збірне поняття, яке охоплює усі акти, прийняті судом (суддею) у результаті процесуальної діяльності і які є обов'язковими до виконання всіма службовими особами та громадянами. До с. р. належать вироки (у кримінальних справах), рішення (у цивільних справах), ухвали, постанови (у кримінальних та цивільних справах); 2) постанова суду першої інстанції, якою цивільна справа вирішується по суті... [20, с. 265].

Дослідження дозволило виявити два різновиди полісемії:

а) зовнішню (міжсистемну, міжгалузеву, експліцитну), під якою розуміємо багатозначність загальноживаного слова, один чи декілька лексико-семантичних варіантів якого мають термінологічне значення. Наприклад: іменник *скарга* – це 1. Висловлення незадоволення, суму нарікання на неприємності, біль, горе і т. ін. 2. *юр.* Офіційна письмова чи усна заява про незаконні або неправильні дії якої-небудь особи, установи і т. ін (*касаційна скарга, апеляційна скарга, скарга потерпілого*) [10, т. 4, с. 225]; іменник *міліція* (лат.) – 1) назва народного ополчення спеціального призначення в деяких країнах; 2) в Україні та деяких інших державах, що постали на території колишнього СРСР, складова частина системи Міністерства внутрішніх справ, відповідає за охорону громадського порядку, здійснює захист майнових та інших прав громадян, а також проводить розшук і знешкодження злочинців [17, с. 643]; субстантивованій прикметник *неповнолітній* – який не досяг повноліття; малолітній; особа, яка не досягла віку, з якого закон визнає їх повністю дієздатними (в Україні та багатьох країнах світу – 18 років) [10, т. 2, с. 858; 20, с. 165];

б) внутрішню (внутрішньосистемну, імпліцитну), під якою розуміємо полісемію слів, всі лексико-семантичні властивості яких мають термінологічні

значення, тобто це полісемія власне термінів. Наприклад: іменник *санкція* (лат.) – 1) частина норми права, у якій міститься вказівка на міру відповідальності за порушення диспозиції норми; 2) засіб економічного впливу, що застосовується до підприємств, установ, які порушують договірну фінансову, касову, кредитну дисципліну [20, с. 246]; віддієслівний іменник *обвинувачення* – 1) зміст обвинувальної тези, сформульованої в постанові про притягнення особи як обвинуваченого, в обвинувальному висновку, постанові про призначення справи до судового розгляду, обвинувальній промові, обвинувальному вироку; 2) діяльність уповноважених законом органів та осіб, що полягає в доказуванні винуватості притягнутої до кримінальної відповідальності особи [Там само, с. 170].

Якщо зовнішньосистемна полісемія не стає на заваді функціонуванню термінології, оскільки у межах розгляданого матеріалу за багатозначними термінами такого типу закріплене одне значення, то внутрішньосистемна полісемія може зумовити помилкове трактування окремих термінів. Ефективним засобом розмежування значень таких термінів-полісемантів виступає фаховий текст, оскільки в юридичній сфері може виникнути необхідність максимально чіткої межі між поняттями.

У досліджених текстах статей КПК України і Коментаря до нього виявлено терміни-бісеманти (*адвокатура* – 1) організація, колегія адвокатів; 2) діяльність адвоката [17, с. 30]) і терміни-полісеманти (*постанова* – 1) нормативний акт органу законодавчої влади – Верховної Ради України – з організаційних питань (про порядок введення в дію закону, про результати розгляду Верховною Радою якогось питання тощо); 2) нормативний акт вищого органу виконавчої влади – Кабінету Міністрів України – з загальних питань, питань економіки, промислової політики, освіти, культури тощо; 3) процесуальний документ, який приймають: орган дізнання, слідчий, прокурор на стадії порушення кримінальної справи, провадження попереднього слідства, віддання обвинуваченого до суду з різних процесуальних питань; суддя одноособово з питань, що виникають у ході судового слідства; 4) рішення вищого суду з приводу перегляду вироку, рішення, ухвали, що вступили в законну силу; 5) акт Пленуму Верховного Суду України, що містить роз'яснення з загальних питань судової діяльності та з питань застосування законодавства, які виникають при розгляді судами кримінальних і цивільних справ [4, с. 116]). Поміж проаналізованих полісемічних одиниць переважають ті, що мають два значення.

Здійснений аналіз також показав, що полісемія в термінології КПП залежить від формальної структури термінологічної одиниці: терміни-слова частіше набувають багатозначності, ніж складені терміни, оскільки додаткові компоненти в структурі останніх виконують функцію деталізаторів і конкретизаторів значення. Наприклад: *виконання вироку* – заключна стадія кримінального судочинства, в якій реалізується вирок суду, що набрав чинності [Там само, с. 23]; *обвинувальний висновок* – процесуальний документ, у якому слідчий підводить підсумок попереднього слідства у справі і формує обвинувачення певної особи у вчиненні злочину з наведенням конкретних доказів [Там само, с. 98]; *оголошення розшуку* – в кримінальному процесі дія щодо обвинуваченого або підсудного, коли місцеперебування цих осіб не встановлено [Там само, с. 102].

У процесі дослідження з'ясовано, що багатозначність в аналізованих текстах виявляють як вузькоспеціальні терміни, так і залучені з інших суміжних галузей права та міжправові. Це підтверджують такі приклади: залучений із кримінального права термін *убивство* – умисне чи з необережності позбавлення життя людини і злочин проти особи, який посягає на найвищу соціальну цінність – право на життя [20, с. 33]; з цивільного права складений термін *довірена особа* –

1) особа, якій довіритель доручає виконувати за нього певні функції, що засвідчується нотаріально; 2) особа, яка в період кампанії з виборів до Верховної Ради України і місцевих рад має завдання ознайомити виборців з кандидатом у депутати відповідної ради, проводити за нього передвиборчу агітацію [20, с. 83]; термін *збитки* – 1) в цивільному праві – витрати, зроблені кредитором, втрата або пошкодження майна, а також недержані кредитором доходи, які він одержав би за умови виконання боржником зобов'язання; 2) у фінансовому праві – відбиті в коштах перевищення витрат підприємства, установи та організації над їхніми доходами [Там само, с. 108]; вузькоспеціальний термін *кримінальний процес* – 1) діяльність органів та осіб щодо порушення, розслідування, судового розгляду і винесення рішення по кримінальній справі; 2) галузь права (кримінально-процесуального), яке регулює цю діяльність; 3) правова наука, яка вивчає цю діяльність; 4) наукова дисципліна, в ході викладання якої студенти вивчають теорію кримінального процесу, кримінально-процесуальне право і кримінально-процесуальну діяльність [6, с. 6].

Багатозначні терміни набувають різних синонімів і антонімів відповідно до кожного із значень. Так, іменник *захисник* як термін КПП – це «особа, яка в порядку, встановленому законом, уповноважена здійснювати захист прав і законних інтересів підозрюваного, обвинуваченого, підсудного, засудженого, виправданого та надання їм необхідної юридичної допомоги при провадженні у кримінальній справі» [7, с. 32], і логічно є синонімом до термінів *адвокат* й *особа, яка провадить захист*, та антонімом до терміна *обвинувач* – «особа, яка підтримує обвинувачення у суді першої інстанції під час розгляду кримінальної справи» [21, с. 391]. Як термін спортивної чи військової термінології *захисник* (1. Той, хто захищає, обороняє когось, щось від нападу, замаху і т. ін. 4. Той, хто у складі спортивної команди здійснює захист під час гри у футбол, хокей і т. ін. [10, т. 2, с. 110]) утворює синонімічні зв'язки з іменниками *оборонець*, *заступник* та антонімічну пару з іменником *нападник* (1. Той, хто нападає з метою агресії, пограбування, поневолення; загарбник. 2. Гравець футбольної, хокейної та інших спортивних команд, який атакує противника, щоб забити м'яч, шайбу в його ворота [Там само, т. 2, с. 772]).

Отже, дослідження явища полісемії в сучасних текстах українського КПП на матеріалі статей чинного КПК та Коментаря до нього дозволило сформулювати низку висновків: 1) багатозначність термінів в обстеженому матеріалі є помітною, що можна пояснити різними причинами: давніми коріннями правничої галузі й інтенсивним розвитком її сьогодні; різним тлумаченням одних і тих же термінів спеціалістами різних напрямів або шкіл галузі; міжкатегоріальністю. Відбиваючи поступальний хід розвитку науки, полісемія виражає у семантичній структурі номінацій принципи категоризації фрагментів об'єктивної дійсності, тенденції розвитку терміносистеми; 2) виявлена багатозначність термінів КПП на рівні тексту репрезентована внутрішньою і зовнішньою полісемією, але з очевидним переважанням останньої; 3) разом із специфічними для дослідженої термінології виявами полісемії мають місце і загальномовні різновиди (серед них переважає метонімія), бо ж термінологія – невід'ємна складова частина лексики загальноповживаної мови; 4) згідно з вимогами до терміна (зокрема бути однозначним), що склалися в українському термінознавстві впродовж століть, терміни-полісеми в текстах КПП зафіксовані як поодинокі приклади, і це не суперечить принципам творення і використання термінів в окремій терміносистемі; 5) полісемію в КПП найчастіше ілюструють однослівні терміни, зокрема іменники, та переважно залучені з інших галузей права.

Результати дослідження багатозначності в термінології КПП сприятимуть вдосконаленню термінографічної практики, результатом якої можуть стати

навчальні словники термінів галузі. У цьому контексті доцільно також дослідити терміни-неологізми, що є полісемічними, та вмотивувати причини й шляхи їх багатозначності.

Бібліографічні посилання

1. **Артикуца Н. В.** Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Н. В. Артикуца // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI. – С. 84–89.
2. **Воробйова С.** Російсько-українсько-англійський словник правничої термінології (труднощі терміновживання) / С. Воробйова, Ю. Зайцев, Н. Соломашенко; [за заг. ред. Ю. Зайцева]. – К. : Українська Правнича Фундація, 1994. – 553 с.
3. **Гапонова Л. Є.** Формування української криміналістичної термінології : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / Л. Є. Гапонова. – Д., 2012. – 20 с.
4. **Головченко В. В.** Юридична термінологія : довідник / В. В. Головченко, В. С. Ковальський. – К. : Юрінком Інтер, 1998. – 224 с.
5. **Даниленко В. П.** Русская терминология. Опыт лингвистического описания / В. П. Даниленко. – М. : Наука, 1977. – 246 с.
6. Кримінальний процес України : підручн. / Є. Г. Коваленко, В. Т. Малярєнко. – К. : Юрінком Інтер, 2004. – 688 с.
7. Кримінальний процесуальний кодекс України. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Кримінального процесуального кодексу України». – Х. : Одіссей, 2012. – 360 с.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України: Науково-практичний коментар / відп. ред. : С. В. Ківалов, С. М. Міщенко, В. Ю. Захарченко. – Х. : Одіссей, 2013. – 1104 с.
9. **Лисиченко Л. А.** Термінологія сучасної української літературної мови. Семантична структура слова / Л. А. Лисиченко. – Х., 1977. – 115 с.
10. Новий тлумачний словник української мови : у 4 т. / укл. : В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : АКОНІТ, 2001.
11. **Огуй О. Д.** Полісемія в синхронії, діахронії та панхронії: Системно-квантитативні аспекти полісемії в німецькій мові та мовах Європи / О. Д. Огуй. – Чернівці : Золоті литаври, 1998. – 370 с.
12. **Онуфрієнко Г. С.** Неолексеми гібридної природи в стилістичній панорамі близькоспоріднених слов'янських мов / Г. С. Онуфрієнко // Лексико-граматичні інновації в сучасних східнослов'янських мовах : матер. III Міжнарод. наук. конф. / упоряд. Т. С. Пристайко. – Д., 2007. – С. 39–42.
13. **Онуфрієнко Г. С.** Системно-структурна організація термінологічного ярусу мови права / Г. С. Онуфрієнко // Актуальні проблеми сучасної науки в дослідженнях молодих учених. – Сімферополь, 2005. – Вип. 8. – С. 225–233.
14. **Онуфрієнко Г. С.** Термінологічний ярус мови права як об'єкт загального та українського мовознавства / Г. С. Онуфрієнко // Українська мова в юриспруденції: стан, проблеми, перспективи : зб. матер. науково-практич. конф. – К., 2006. – С. 24–37.
15. **Пастернак Г. Ю.** Семантичні процеси в українській економічно-правовій термінології / Г. Ю. Пастернак // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. праць. – К., 2005. – Вип. VI – С. 117–120.
16. **Симоненко Л. О.** Біологічна термінологія / Л. О. Симоненко // Склад і структура термінологічної лексики української мови. – К., 1984. – С. 94–107.
17. Словник іншомовних слів: 23 000 слів і термінологічних словосполучень / укл. Л. О. Пустовіт та ін. – К. : Довіра, 2000. – 1018 с.
18. **Толста С. А.** Правнича термінологія в законодавчих актах України : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.01 «Українська мова» / С. А. Толста. – К., 2006. – 18 с.
19. **Чулінда Л. І.** Українська правнича термінологія : навч. посіб. / Л. І. Чулінда. – К. : Магістр–XXI сторіччя, 2005. – 112 с.

20. Юридичні терміни. Тлумачний словник / В. Г. Гончаренко, П. П. Андрушко, Т. П. Базова та ін.; за ред. В. Г. Гончаренка. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 2004. – 320 с.
21. Юридичний словник-довідник / за ред. Ю. С. Шемшученка. – К. : Феміна, 1996. – 696 с.

Надійшла до редколегії 27.02.15

УДК 811.161.2'367.6

Д. В. Рязанцева

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

ІННОВАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПРИКМЕТНИКА У СУЧАСНОМУ РОЗМОВНОМУ СТИЛІ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Розглянуто інноваційні процеси у сфері функціонування прикметника у сучасному розмовному стилі української мови, зокрема особливості функціонування ненормативних оцінних форм прикметників української мови. Проаналізовано прагматичний, насамперед аксіологічний, заряд таких форм.

Ключові слова: інновація, прагматичний заряд, оцінна форма, розмовний стиль, прикметник української мови.

Рязанцева Д. В. Харьковский национальный автомобильно-дорожный университет. **ИННОВАЦИОННЫЕ ПРОЦЕССЫ В СФЕРЕ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ ИМЕНИ ПРИЛАГАТЕЛЬНОГО В СОВРЕМЕННОМ РАЗГОВОРНОМ СТИЛЕ УКРАИНСКОГО ЯЗЫКА**

Рассмотрены инновационные процессы в сфере функционирования имени прилагательного в современном разговорном стиле украинского языка, в частности особенности функционирования ненормативных оценочных форм имен прилагательных украинского языка. Проанализировано прагматическое, в особенности аксиологическое наполнение таких форм.

Ключевые слова: инновация, прагматический заряд, оценочная форма, разговорный стиль, имя прилагательное украинского языка.

Riazantseva D. V. Kharkiv National Automobile and Highway University. **INNOVATIVE PROCESSES IN THE SPHERE OF FUNCTIONING OF THE ADJECTIVE IN THE MODERN UKRAINIAN LANGUAGE CONVERSATIONAL STYLE**

Innovative processes in the sphere of functioning of the adjective in the modern Ukrainian language conversational style, including the peculiarities of the usage of non-standard forms of evaluative adjectives of the Ukrainian language are considered in the article. Productive new trend in modern Ukrainian speech is the usage of occasional, non-typical for the Ukrainian language forms of degrees of comparison of adjectives. The purpose of this scientific article is to describe innovative processes in the sphere of functioning of adjective in the conversational style of modern Ukrainian language as well as to analyze the peculiarities of expression of a number of pragmatic values by adjectives. Non-typical for the Ukrainian language usage of the forms of comparison of adjectives are considered in the article as a productive trend in modern speech, and such forms are not perceived as occasional or abnormal form of words, which is proved by the results of the author's linguistic experiment. The usage of non-standard forms of adjectives in the conversational speech gradually becomes a language trend and comes to the pages of published editions, that is why it is so important to have a clear distinction between language games, conscious rejection of language rules and coarse language errors, which are violations of the rules of grammar and lexical rules of the Ukrainian language. This phenomenon is negative trend speech.

Keywords: innovation, pragmatic potential, evaluative form, conversational style, adjective of the Ukrainian language.